

مجازات های جایگزین حبس در آخرین اصلاحات قانون مجازات

اسلامی و تاثیر اقتصادی و اجتماعی آن

و بررسی دلایل مخالفان نسبت به مجازات حبس

(تاریخ دریافت ۱۴۰۳/۰۷/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۳/۰۸/۰۳)

شراره میزانی

دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی و وکیل دادگستری

چکیده

مجازات های جایگزین حبس، راه حل هایی هستند که به جای زندان با هدف کاهش جمعیت زندانیان، کاهش هزینه های اجتماعی و اقتصادی زندان، و تسهیل بازپروری و بازگشت مجرمان به جامعه اجرا میشوند این مجازات ها برای جرایم سبک و غیرخشن مورد استفاده قرار می گیرند. و به قضات اجازه میدهد به جای حبس تدابیر دیگری به کار ببرند و فشار بر سیستم قضایی و زندان ها را کاهش دهند. در سال ۱۳۹۲ بخشی از قانون مجازات اسلامی به مجازات جایگزین حبس اختصاص یافت در این نوشتار به صورت اجمالی به بررسی شرایط امکان تبدیل مجازات حبس به جایگزین آن و مزایای این اقدام و بررسی نظریات مخالفان با مجازات حبس پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: مجازات، حبس، جایگزین حبس، قانون مجازات، جزا، تبدیل حبس

مقدمه

مفهوم مجازات‌های جایگزین حبس از قرن ۱۹ میلادی به صورت جدی مورد توجه قرار گرفت. این دوره با تحولاتی در نظام‌های حقوقی و کیفری اروپا و آمریکا همراه بود که در آن توجه بیشتری به حقوق بشر و اصلاح رفتار مجرمان به جای تمرکز بر مجازات‌های سنگین و بدنی داده شد. در اواخر قرن ۱۹، اصلاحات کیفری در انگلستان آغاز شد، در اوایل قرن ۲۰ اصلاحات کیفری در آمریکا تحقق یافت و از نیمه دوم قرن ۲۰، بسیاری از کشورها در قوانین خود از مجازات‌های جایگزین مانند خدمات اجتماعی، دوره‌های آموزشی، جریمه نقدی و نظارت الکترونیکی استفاده کردند. هر چند در سال ۱۳۹۲ بخشی از قانون مجازات اسلامی به مجازات جایگزین حبس اختصاص داده شده است اما اساساً در قوانین ایران از گذشته نیز مجازات جایگزین حبس به صورت پراکنده در قوانین مشهود است، برای مثال ماده ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۵ اعلام می‌دارد زنانی که بدون حجاب شرعی در معابر و انظار عمومی ظاهر شوند به حبس از ده روز تا دو ماه یا از پنجاه هزار تا پانصد هزار ریال جزای نقدی محکوم خواهند شد یا در ماده ۲۰۷ قانون مجازات عمومی سال ۱۳۵۲ که در این ماده آمده بود، که در جرم سرقت تعزیری که شرایط خاص سرقت حدی را نداشت، مجازات می‌توانست حبس تعزیری از ۶ ماه تا ۳ سال یا جزای نقدی از ۱۰۰۰ ریال تا ۲۰ هزار ریال باشد که در این ماده، قاضی اختیار داشت یکی از این دو مجازات را انتخاب کند و همچنین می‌توان به ماده ۲۷۶ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲ اشاره کرد که این ماده در مورد جرم ایجاد مزاحمت برای بانوان در معابر بود و قاضی می‌توانست بین حبس و جزای نقدی یکی را انتخاب کند اما در سال ۱۳۹۲ با انجام اصلاحات در قانون مجازات اسلامی، بخشی خاص به مجازات‌های جایگزین حبس اختصاص یافت و مواد ۶۴ لغایت ۸۷ قانون مجازات اسلامی به صورت اختصاصی تحت عنوان مجازات جایگزین حبس تصویب شد، ماده ۶۴ قانون مجازات اسلامی مجازات‌های جایگزین حبس را به دوره مراقبت، خدمات عمومی رایگان، جزای نقدی روزانه، جزای نقدی مشخص، و محرومیت از حقوق اجتماعی تقسیم می‌کند اما به نظر می‌رسد تمهیدات دیگری هم در قانون مجازات وجود دارد که

باید در رده مجازات جایگزین حبس و در ذیل این فصل درج می‌گردید منجمله ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی در فصل هشت که در اختیار قضات به استفاده از سیستم نظارت الکترونیکی در محکومیت به مجازاتهای درجه دو الی هشت به جای حبس محکوم می‌باشد. در این مقاله به راهکار اعمال مجازات جایگزین حبس بر مبنای مواد ۶۴ الی ۸۷ قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲ و مزایای این اقدام از دیدگاه روانشناسی و مکاتب کیفری خواهیم پرداخت.

۱- انواع مجازات جایگزین حبس و شرایط استفاده از این تمهید و جرایمی که امکان شمول مجازات جایگزین حبس بر آنها وجود دارد

بر اساس ماده ۶۴ قانون مجازات اسلامی مجازات جایگزین حبس عبارت از دوره مراقبت، خدمات عمومی رایگان، جزای نقدی، جزای نقدی روزانه، و محرومیت از حقوق اجتماعی می‌باشد که در صورت گذشت شاکی و وجود جهات تخفیف با ملاحظه نوع جرم و کیفیت ارتکاب آن، آثار ناشی از جرم، سن، مهارت وضعیت، شخصیت و سابقه مجرم، وضعیت بزه دیده و سایر اوضاع و احوال تعیین می‌گردد، در این ماده شرط استفاده از تمهید جایگزین شدن حبس را گذشت شاکی و وجود جهات تخفیف اعلام داشته است، سپس در مواد ۶۵ و ۶۶ و ۶۷ و ۶۸ و ۶۹ آن قانون به ذکر مجازات هایی پرداخته است که امکان جایگزینی آنها با مجازات حبس وجود دارد.

طبق ماده ۶۵ قانون مجازات اسلامی، مرتکبان جرائم عمدی که حداکثر مجازات قانونی آنها سه ماه حبس است به جای حبس، به مجازات جایگزین حبس محکوم می‌گردند و بر اساس ماده ۶۶ قانون مجازات اسلامی مرتکبان جرائم عمدی که حداکثر مجازات قانونی آنها نود و یک روز تا شش ماه حبس است نیز به جای حبس به مجازات جایگزین حبس محکوم می‌گردند مگر اینکه به دلیل ارتکاب جرم عمدی، دارای سابقه محکومیت کیفری بیش از یک فقره سابقه محکومیت قطعی (به حبس تا شش ماه یا جزای نقدی بیش از ده میلیون ریال یا شلاق تعزیری)، یا یک فقره سابقه محکومیت قطعی (به حبس بیش از شش ماه یا حد یا قصاص یا پرداخت بیش از یک پنجم دیه باشند

(و از اجرای این محکومیت ها بیش از پنج سال نگذشته باشد و همچنین بر اساس ماده ۶۷ دادگاه میتواند مرتکبان جرایم عمدی را که حداکثر مجازات قانونی آن ها بیش از شش ماه تا یک سال حبس است در صورتی که بیش از یک فقره سابقه محکومیت قطعی (به حبس تا شش ماه یا جزای نقدی بیش از ده میلیون ریال یا شلاق تعزیری) یا یک فقره سابقه محکومیت قطعی (به حبس بیش از شش ماه یا حد یا قصاص یا پرداخت بیش از یک پنجم دیه نداشته باشند) یا از اجرای این محکومیت ها بیش از پنج سال گذشته باشد به مجازات جایگزین حبس محکوم کند و بر اساس ماده ۶۸ قانون مجازات اسلامی مرتکبان جرائم غیرعمدی، به مجازات جایگزین حبس محکوم می گردد مگر اینکه مجازات قانونی جرم ارتكابی بیش از دو سال حبس باشد که در این صورت حکم به مجازات جایگزین حبس، اختیاری است و همچنین چنانچه در جرمی نوع یا میزان تعزیر آنها در قوانین موضوعه تعیین نشده باشد بر اساس ماده ۶۹ قانون مجازات اسلامی اعمال مجازات جایگزین حبس الزامی است. نکته ای که در بخش مجازات های جایگزین حبس غامض است این است که آیا با عنایت به بخش اخیر ماده ۶۴ جایگزین شدن مجازات حبس مشروط به گذشت شاکی و وجود جهات تخفیف است و یا الزامی می باشد که با توجه به رای وحدت رویه شماره ۷۴۶ هیات عمومی دیوان عالی کشور باید گفت در مورد تعیین و اعمال مجازات جایگزین حبس در موارد مواد ۶۵ و ۶۶ و ۶۸ و ۶۹ قانون مجازات اسلامی اعمال مجازات جایگزین حبس الزامی است و مقید به رعایت شرایط گذشت شاکی و جهات تخفیف نمی باشد اما در ماده ۶۷ قانون مجازات اسلامی که اعلام میدارد دادگاه میتواند مرتکبان جرایم عمدی را که حداکثر مجازات قانونی آنها بیش از شش ماه تا یک سال حبس است را به مجازات جایگزین حبس محکوم کند وجود جهات تخفیف و گذشت شاکی ضروری است چون در رای وحدت رویه این ماده مورد تصریح قرار نگرفته و ضمناً تصریح ماده به اختیاری بودن تصمیم قاضی است و همچنین به نظر می رسد با عنایت به بخش اخیر ماده ۶۸ در جرایم غیر عمدی که مجازات قانونی آنها بیش از دو سال حبس است صدور حکم به مجازات جایگزین حبس الزامی نیست و از اختیارات قضات است.

مجازات هایی که در قانون ایران به طور مشخص به عنوان مجازات جایگزین حبس تصریح شده اند را میتوان به جزای نقدی مشخص در ماده ۸۶ قانون مجازات اسلامی، جزای نقدی روزانه در ماده ۸۵ قانون مجازات اسلامی خدمات عمومی رایگان در ماده ۸۴ قانون مجازات اسلامی، دوره مراقبت در ماده ۸۳ قانون مجازات اسلامی و محرومیت از حقوق اجتماعی تقسیم کرد در توضیح اجمالی نسبت به مجازاتهای مندرج به عنوان جایگزین حبس میتوان گفت دوره مراقبت که یکی از مجازات های جایگزین حبس است دوره ایی است که محکوم به انجام یک یا چند مورد از دستورهای مندرج در تعویق مراقبتی محکوم میگردد که بر اساس ماده ۸۳ قانون مجازات اسلامی مدت این دوره با توجه به میزان مدت حکم حبس اصلی تعیین میگردد، برای مثال در جرایمی که مدت حبس تا حداکثر سه ماه است دوره مراقبت تا شش ماه تعیین شده است اما اگر مجازات جرم غیر عمدی بیش از یک سال باشد ممکن است دوره مراقبت حتی تا چهار سال مورد حکم قرار گیرد. در رابطه با خدمات عمومی رایگان هم با عنایت به ماده ۸۴ قانون مجازات اسلامی مدت اجرای خدمات بسته به میزان حبس اصلی متغیر است و مثلاً در فرض مجازات حبس تا سه ماه حداکثر ۲۷۰ ساعت خدمات عمومی رایگان مورد حکم قرار میگیرد اما در جرایم غیر عمدی بیش از یک سال ممکن است تا دو هزار و صد و شصت ساعت محکومیت به خدمت رایگان منظور شود، به هر حال دادگاه نمیتواند به بیش از یک خدمت عمومی حکم دهد و نباید ساعت ارایه خدمات رایگان برای اشخاص شاغل بیش از چهار ساعت در روز و برای اشخاص غیر شاغل بیش از هشت ساعت در روز تعیین شود و در صورت عدم رضایت محکوم به انجام خدمت عمومی، مجازات اصلی مورد حکم واقع می شود، مگر آنکه وضع جسمانی و نیاز به خدمات پزشکی یا معذوریت های خانوادگی و مانند آن ها منجر به تقاضای عدم اجرای خدمت عمومی باشد که در این صورت قاضی اجرای احکام میتواند پیشنهاد تعلیق خدمت عمومی را حداکثر برای سه ماه به دادگاه صادر کنند حکم بدهد، با عنایت به ماده ۸۶ و ۸۵ قانون مجازات اسلامی جزای نقدی و جزای نقدی روزانه نیز بسته به میزان حبس اصلی متغیر هستند و مثلاً در جرایم غیر عمدی که مجازات آنها بیش از یک سال حبس است دادگاه میتواند به عنوان جزای نقدی قطعی حکم به

پرداخت تا هفتاد و دو میلیون ریال صادر کند و یا به عنوان جزای نقدی روزانه تا هزار و چهارصد و چهل روز یک هشتم تا یک چهارم در آمد روزانه محکوم را به عنوان جزای نقدی روزانه منظور دارد و به طور کلی در تعریف جزای نقدی روزانه میتوان گفت عبارت است از یک هشتم تا یک چهارم در آمد روزانه محکوم که تا پایان هر ماه و ظرف ده روز مجموع آن با نظارت اجرای احکام وصول میشود و اما میزان محرومیت از حقوق اجتماعی و مفاد آن در بخش مجازات های جایگزین حبس به وضوح تعریف نشده است با این وصف میتوان نتیجه گرفت که محرومیت های اجتماعی تصریح شده در ماده ۲۶ قانون مجازات اسلامی منظور نظر قانونگذار بوده است و به تصریح برخی اساتید بزرگ منجمله جناب دکتر محمد اردبیلی (کتاب حقوق جزای عمومی -جلد سوم -صفحه ۱۶۳) باید از ماده ۸۷ قانون مجازات اسلامی نتیجه گرفت که دادگاه میتواند محکوم علیه را به یک یا چند مورد از مجازات های مندرج در ماده ۲۶ قانون مجازات اسلامی به عنوان محرومیت از حقوق اجتماعی محکوم کند، همچنین ماده ۸۷ قانون مجازات اسلامی در مورد امکان صدور مجازات تبعی در کنار مجازات جایگزین حبس اشاره کرده است اما در مورد مدت مجازات تبعی و محرومیت از حقوق اجتماعی در مجازات های جایگزین حبس سکوت کرده است، با استنتاج از بند پ ماده ۲۵ قانون مجازات اسلامی که در جرایم درجه ۵ مدت مجازات تبعی را در جرایم درجه پنج دو سال اعلام داشته است منطقی است که نباید مجازات تبعی در جرایم جایگزین حبس که شامل جرایم کوچکتری هستند بیش از دو سال باشد دادگاه میتواند حداکثر به دو نوع مجازات جایگزین حبس رای دهد و باید در حکم به سنجیت و تناسب مجازات مورد حکم با شرایط و کیفیاتی که منجر به گزینش حکم شده اشاره کند. بر اساس ماده ۷۵ قانون مجازات اسلامی همراه بودن سایر مجازات ها با مجازات حبس مانع از صدور حکم به مجازات جایگزین حبس نیست و دادگاه به جای بخشی از حکم که منجر به حبس می شده مجازات جایگزین را در کنار مجازات های مذکور همزمان حکم می دهد.

لازم به ذکر است که با عنایت به ماده ۸۷ و ماده ۲۳ قانون مجازات اسلامی امکان تعیین یک یا چند مجازات تکمیلی برای حداکثر مدت دو سال در کنار مجازات جایگزین حبس وجود دارد یعنی ممکن است برای مثال محکوم به مجازات جایگزین حبس جزای نقدی محکوم شود به عنوان مجازات تکمیلی به یک یا چند مجازات تکمیلی تصریح شده در ماده ۲۳ قانون مجازات اسلامی از قرار، اقامت اجباری در محل های معین، منع از اقامت در محل های معین، انفصال از خدمات دولتی و عمومی، منع از رانندگی با وسیله نقلیه موتوری، منع از داشتن دسته چک یا صدور اسناد تجاری، منع از حمل سلاح، منع از خروج اتباع ایران از کشور یا اخراج بیگانگان از کشور، الزام به خدمات عمومی، منع از عضویت در احزاب، گروه ها و دستجات سیاسی یا اجتماعی، توقیف وسایل ارتکاب جرم یا رسانه یا موسسه دخیل در ارتکاب جرم، الزام به یادگیری حرفه، شغل یا کار معین، الزام به تحصیل، انتشار حکم نیز محکوم گردد، با این توضیح که مجازات تکمیلی می بایست متناسب با جرم ارتكابی و خصوصیات مجرم تعیین شود.

بر اساس ماده ۷۰ قانون مجازات اسلامی دادگاه ضمن تعیین مجازات جایگزین حبس مدت مجازات حبس را نیز تعیین میکند تا در صورت تعذر اجرای مجازات جایگزین، مجازات حبس اجرا شود، در صورتی که اجرای تمام یا بخشی از مجازات جایگزین حبس با مانعی مواجه شود بعد از رفع مانع مجازات اجرا می شود مگر اینکه مانع به واسطه رفتار عمدی محکوم ایجاد گردد که در این صورت مجازات اصلی اجرا خواهد شد و چنانچه محکوم از اجرای مفاد حکم یا دستور دادگاه تخلف نماید به پیشنهاد قاضی اجرای احکام و رای دادگاه، برای بار نخست یک چهارم تا یک دوم به مجازات مورد حکم افزوده میشود ولی در صورت تکرار تخلف، مجازات حبس اجرا می شود و البته دادگاه در ضمن حکم و قاضی اجرای احکام در ضمن اجرای آن می بایست آثار تبعیت و تخلف از مفاد حکم و مقررات مربوط و نحوه نظارت و مراقبت بر محکوم را مشخص نمایند و چنانچه رعایت مفاد حکم دادگاه از سوی محکوم حاکی از اصلاح رفتار وی باشد، دادگاه به پیشنهاد قاضی اجرای احکام می تواند برای یک بار بقیه مدت مجازات را به نصف تقلیل دهد، به هر حال بر اساس ماده ۷۷ قانون

مجازات اسلامی قاضی اجرای احکام می تواند با توجه به وضعیت محکوم و شرایط و آثار اجرای حکم، تشدید، تخفیف، تبدیل یا توقف مجازات مورد حکم را به دادگاه صادر کننده رای پیشنهاد دهد. بر اساس ماده ۷۶ قانون مجازات اسلامی در رابطه با تعیین صلاحیت دادگاه و تجدید نظر خواهی از حکم محکومیت به مجازات جایگزین حبس، ملاک مجازات قانونی جرم ارتكابی خواهد بود.

۲- در چه مواردی مجازات جایگزین حبس ممکن نیست

هر چند مواد ۶۵ الی ۶۹ با توجه به مدت مجازات قانونی امکان تبدیل آنها به مجازات جایگزین را اعلام داشته است اما در برخی موارد حتی در آن محدوده ذکر شده زمانی امکان جایگزین کردن مجازات جایگزین حبس وجود ندارد منجمله در صورت تعدد جرم اگر یکی از جرایم مجازات حبسی، بیش از یک سال داشته باشد بر اساس ماده ۷۲ قانون مجازات اسلامی، صدور حکم به مجازات جایگزین حبس ممکن نیست، همچنین با عنایت به ماده ۷۳ قانون مجازات اسلامی در جرایم عمدی که مجازات آنها بیش از یک سال حبس باشد اما به علت تخفیف مجازات به حبس کمتر از یک سال رای صادر شود، حبس مذکور قابل تبدیل به مجازات جایگزین حبس نیست، مگر آنکه در صورت تخفیف مجازات حکم به حبس کمتر از ۹۱ روز صادر شود که در این صورت بر اساس تبصره ماده ۳۷ قانون مجازات به مجازات جایگزین مربوطه تبدیل میشود. همچنین طبق ماده ۷۱ قانون مجازات اسلامی در جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی اعمال مجازات جایگزین حبس ممکن نیست.

۳- تأثیر اجتماعی و فردی و اقتصادی مجازات جایگزین حبس

هر چند به نظر میرسد مجازات جایگزین حبس رعب کمتری برای متخلفین در ممانعت از جرم ایجاد میکند و ممکن است ترس از کیفر را کاهش دهد و لذا منجر به سهولت اقدام مجرمانه شود، اما در کنار آن مزایای اجتماعی وسیع تری دارد که اهم آنها جلوگیری از فروپاشی و از هم گسیختگی خانواده است، واقعیت این است که در اغلب موارد حبس یکی از اعضای خانواده روح مجازات را بر اعضای بی گناه خانواده نیز مستولی میگرداند و آنها نیز بیگناه مستوجب کیفر می شوند، خانواده محکوم علاوه

بر قرار گرفتن در شرایط تحقیر اجتماعی دچار بی‌نظمی و از هم گسیختگی میشوند و احتمال متارکه در زوجین و در خطر فساد قرار گرفتن فرزندان بی‌سرپرست و ستم دیدگی والدین افزایش می‌یابد و لذا در شرایطی که جرم انجام شده خسارت و زیان گسترده‌ای ندارد جایگزین کردن مجازات‌های دیگر به جای حبس مانع اثرات جانبی مخرب برای خانواده محکوم خواهد شد و در مرتبه بعد مجازات جایگزین حبس میتواند منجر به کاهش هزینه زندان و کاهش بار اقتصادی اداره زندانها و ممانعت از هدر رفتن نیروی انسانی گردد، چرا که محبوس نه تنها باعث همیاری با جامعه و پیشبرد اهداف آن نیست بلکه منجر به هزینه‌ای بی‌بازگشت و اتلاف منابع جامعه میشود، که به خصوص استفاده از گزینه مجازات جایگزین حبس در جرایم کم اهمیت مانع این بار اقتصادی و از دست دادن منابع انسانی جامعه است، از طرفی ورود شخص به زندان ممکن است آسیب جدی طولانی مدت در آینده محکوم و منجر به عدم امکان باز اجتماعی شدن وی باشد که در صورتی که جرم انجام شده آسیب گسترده‌ای برای شاکی و جامعه نداشته است، اثرات آتی حبس بر محکوم موجب عدم تناسب مجازات با جرم است و جایگزین کردن آن منصفانه خواهد بود و مجازات جایگزین حبس میتواند امکان باز اجتماعی شدن محکومین را افزایش دهد از طرفی مجازات جایگزین حبس میتواند مانع شیوع انحرافات اجتماعی و جری شدن محکوم کم‌خطر باشد چرا که قرار گرفتن محکوم کم‌خطر در محیط پر خطر حبس و در جوار مجرمین ناباب، به نوعی ممکن است وی را آلوده به تجربیات نامناسب افراد پر خطر کند و به شکل نیز فرآیند باز اجتماعی شدن را با مانع مواجه کند. بر اساس تحقیقات روانشناسان نمیشود تاثیر عمیق محیط بر رفتار فرد را انکار کرد، طبق نظریه یادگیری اجتماعی که توسط آلبرت بندورا ارایه شده است تاکید میشود که افراد از طریق مشاهده و تقلید رفتارهای دیگران یاد میگیرند و محیط اجتماعی از جمله خانواده و مدرسه و رسانه‌ها (و در مانحن فیه زندان) تاثیر زیادی در رفتار فرد دارد، بندورا نشان داد که رفتار افراد نتیجه تعامل بین عوامل محیطی و شناختی است، همچنین بر اساس نظریه بوم‌شناسی که توسط یوری برونفن برنر مطرح شده است سیستم‌های محیطی مختلف بر رشد فرد تاثیر دارد وی نشان میدهد که محیط اطراف فرد مانند خانواده

مدرسه (و در مانحن فیه زندان) در تعامل با هم بر رشد و رفتار فرد تاثیر دارد، این نظریه ها نشان می دهد که محیط اطراف افراد نقش اساسی در شکل گیری تصمیمات و شخصیت آنها خواهد داشت و به حتم محیط پر خطری مانند زندان میتواند منجر به عدم تعامل آتی محکوم با جامعه و شکل گیری رشد منفی در محکوم شود

۴- نگاهی اجمالی به نظریات مخافین مجازات حبس

در جرم شناسی، گروهی از اندیشمندان و نظریه پردازان به دلایل مختلف مخالف مجازات حبس (زندان) به عنوان یک روش موثر در کاهش جرم و اصلاح مجرمین هستند. این دلایل عمدتاً به ناکارآمدی زندان در اصلاح مجرمین، تأثیرات منفی بر جامعه و اقتصاد، و اثرات جانبی زیان بار بر فرد زندانی بازمی گردند. در ادامه به برخی از مهم ترین مخالفین کیفر حبس و دیدگاه های آنها اشاره می شود.

۱. مکتب اصلاح طلبان

پیروان این مکتب معتقدند که هدف اصلی از مجازات باید اصلاح و بازپروری مجرمین باشد، نه تنبیه یا انتقام. زندان به طور سنتی بر تنبیه متمرکز است و اغلب شرایط لازم برای اصلاح مجرمین را فراهم نمی کند. از دیدگاه این مکتب، زندان بیشتر به عنوان مکانی برای افزایش احتمال بازگشت به جرم عمل می کند و معتقدند زندان محیطی است که در آن افراد به جای اصلاح، ممکن است بیشتر به جرم و جنایت آشنا شوند و فرصت های بازپروری کمتری داشته باشند

۲. مکتب عدالت ترمیمی

طرفداران عدالت ترمیمی و معتقدند زندان به جای اصلاح مجرم، تنها به انزوای او منجر می شود و فرصت های تعامل با جامعه و یادگیری از اشتباهات را کاهش می دهد. ایشان معتقدند مجازات حبس نه تنها به قربانیان کمک نمی کند، بلکه بر بازگرداندن تعادل و صلح در جامعه تأثیر مثبتی ندارد. این

نظریه پردازان به جای زندان، روش‌های جایگزینی همچون میانجی‌گری بین قربانی و مجرم، جبران خسارت و تلاش برای بازسازی روابط تخریب شده را پیشنهاد می‌کنند.

۳. مکتب تفکیک اجتماعی

این نظریه معتقد است که زندان به افزایش انزوای اجتماعی و اقتصادی افراد منجر می‌شود. زندانیان پس از آزادی با مشکلات فراوانی در زمینه اشتغال، مسکن و ارتباطات اجتماعی مواجه می‌شوند که احتمال بازگشت به جرم را افزایش می‌دهد و زندان به جای کاهش جرم، افراد را به حاشیه جامعه می‌راند و مشکلات بیشتری برای جامعه ایجاد می‌کند بر این اساس، مجازات‌های جایگزین همچون کارهای اجتماعی یا دوره‌های آموزشی ممکن است تأثیرات مثبت‌تری داشته باشند.

۴. مکتب فایده‌گرایان

فایده‌گرایان معتقدند که زندان نه تنها هزینه‌های بسیار زیادی بر دوش جامعه می‌گذارد، بلکه کارایی لازم را در کاهش جرم ندارد. از دیدگاه اقتصادی، هزینه‌های اداره زندان‌ها بسیار بالاست و جایگزین‌های دیگری همچون مراقبت‌های مجتمعی یا جرایم مالی می‌توانند تأثیرات بهتری در کاهش هزینه‌ها و همچنین بازگشت مجرمین به جامعه داشته باشند.

۵. مکتب برچسب‌زنی

برچسب‌زنی یا نظریه "انگ زدن" معتقد است که زندان و سایر مجازات‌ها ممکن است به انگ زدن به افراد و ایجاد هویت مجرمانه در آنها منجر شود. برچسب "مجرم" می‌تواند اثرات منفی بر رفتار آینده فرد بگذارد و او را به سوی جرائم بیشتر سوق دهد، چرا که جامعه آنها را به عنوان مجرم می‌شناسد و فرصت‌های بازگشت به زندگی عادی را از آنها سلب می‌کند و به تثبیت هویت مجرمانه در او کمک کند.

نتیجه گیری

مجازات جایگزین حبس برای اشخاصی که جرم خفیف مرتکب شده اند و مضرات حبس آنها بیش از محاسن تنبیه با شیوه حبس است مانع تاثیرات منفی زندان و حمایت از خانواده محکوم و باز اجتماعی شدن وی خواهد شد و به نظر میرسد تسری دادن آن به جرایم بیشتر پیشنهاد میشود که البته در جرایمی که فرد آسیب جدی به سلامت روح جامعه یا شاکی وارد کرده که از نظر نویسنده مواردی چون تخلف مامورین حکومتی و یا کلاهبرداری را شامل میشود برای تقویت ایمان جامعه به عدالت لازم است مجرم با تنبیه شدیدی مواجه شود تا این تفکیک تشویقی برای اشخاص درستکار باشد.

منابع و مأخذ

قانون مجازات اسلامی

کتاب حقوق عمومی دکتر محمد اردبیلی

رای وحدت رویه شماره ۷۴۶

منبع: Bandura, A. (۱۹۷۷). Social Learning Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

منبع: Bronfenbrenner, U. (۱۹۷۹). The Ecology of Human Development

منبع: Cullen, F.T., & Gendreau, P. (۲۰۰۰). Assessing Correctional

Rehabilitation: Policy, Practice, and Prospects. Criminal Justice ۲۰۰۰.

Experiments by Nature and Design. Cambridge, MA: Harvard University Press.

منبع: Zehr, H. (۲۰۰۲). The Little Book of Restorative Justice. Intercourse, PA: Good Books.

منبع: Wacquant, L. (۲۰۰۹). Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity. Duke University Press.

منبع: Nagin, D.S. (۱۹۹۸). Criminal Deterrence Research at the Outset of the Twenty-First Century. Crime and Justice, Vol. ۲۳, pp. ۱-۴۲.

منبع: Becker, H.S. (۱۹۶۳). Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance. New York: Free Press.

